

Justyna Jasiewicz

Uniwersytet Warszawski. Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

ORCID ID: 0000-0002-8869-0792

S

Stosowanie sondaży i wywiadów w obszarze *library and information science*

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2018.008>

Tekst jest opublikowany na zasadach niewyłącznej licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Bez utworów zależnych 3.0 Polska (CC BY-ND 3.0 PL).

Dr Justyna Jasiewicz, adiunkt na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Zajmuje się zagadnieniami kompetencji informacyjnych oraz kompetencji cyfrowych. Od 2016 r. prowadzi projekt dotyczący stosowania metod badawczych nauk społecznych w bibliologii i informatologii. Członkini zespołu badawczego Centrum Analiz Medialnych UW, gdzie koordynuje badanie nt. kompetencji cyfrowych młodych ludzi, prowadzony z wykorzystaniem pomiarów biometrycznych. Autorka publikacji *Kompetencje informacyjne młodzieży* (Warszawa 2012) oraz licznych artykułów naukowych i popularnonaukowych publikowanych w pracach zbiorowych, „Przeglądzie Bibliotecznym”, „Information-Wissenschaft und Praxis”, „Gazecie Wyborczej”, współautorka pracy *Informacja zdrowotna. Oczekiwania i kompetencje polskich użytkowników* (Warszawa 2013). Członkini licznych zespołów badawczych, ekspertka szeregu organizacji pozarządowych, w tym Fundacji Orange i Fundacji Nowoczesna Polska, w latach 2014–2016 *head of research* w Centrum Cyfrowym Projekt: Polska.

S

Słowa kluczowe: metodologia; metody badawcze; sondaż; wywiad indywidualny; wywiad grupowy

S

Streszczenie: **Teza/cel:** Celem artykułu jest przyjrzenie się wybranemu fragmentowi obszernej tematyki metodologii bibliologii i informatologii, tj. sondażom oraz wywiadam indywidualnym i grupowym. W artykule omówiono specyfikę poszczególnych narzędzi, a następnie przeanalizowano ich wykorzystanie w dyscyplinie pod względem ilościowym, oceniając ich udział w piśmiennictwie naukowym oraz jakościowym. **Metoda badań:** Rozważania oparto na przeglądzie literatury oraz własnych badaniach bibliometrycznych, w tym badaniu zawartości dwóch wiodących polskich czasopism naukowych („Zagadnienia Informacji Naukowej” i „Przegląd Biblioteczny”) za lata 2010–2015. Podstawę analiz bibliometrycznych stanowił zbiór 4832 abstraktów (4650 z czasopism międzynarodowych, 182 z czasopism polskich). **Wyniki i wnioski:** W wyniku przeprowadzonych analiz nie zauważono, by narzędzia te były powszechnie stosowane w polskich badaniach z zakresu informatologii, choć mamy do czynienia z częstszym stosowaniem sondaży niż wywiadów.

Wprowadzenie

Powodzenie projektu badawczego w decydujący sposób zależy od wybranych metod, pozwalających na wypracowanie odpowiedzi na postawione pytania. To od właściwego doboru i umiejętnego wykorzystania narzędzi gromadzenia materiału empirycznego zależy, czy badacz zgłębi wybrane zagadnienie oraz czy pozyskana wiedza będzie przydatna w kolejnych dociekaniach.

Na przestrzeni ostatnich lat można zauważyć, że tak samo, jak pole badawcze informatologii i bibliologii stale się powiększa, tak poszerza się arsenał wykorzystywanych narzędzi badawczych¹. Obecnie zarówno informatolodzy, jak i bibliotekoznawcy sięgają w swoich badaniach po metody wywodzące się z nauk społecznych, wzbogacając zasób metod wyrosłych w polu bibliologii i informatologii, tj. przede wszystkim metod bibliograficznych i proveniencyjnych. Badania anglojęzycznego piśmiennictwa naukowego wskazują, że w dyscyplinie wyraźna jest obecność metod bibliometrycznych oraz – co ciekawe – eksperymentalnych. Silną grupę stanowią również badania prowadzone z wykorzystaniem sondaży i wywiadów². Mimo to namysł nad stosowaniem narzędzi badawczych jest w polskiej literaturze przedmiotu nieczęsty. Podkreśla to np. Sabina Cisek, pisząc: „Problematyka ta [informacyjnych badań jakościowych – JJ] w rodzimym piśmiennictwie niemal nie występuje, a jej różnorodne uwarunkowania i implikacje umykają uwadze uczonych” i dalej zastanawiając się, czy istnieje w dyscyplinie jakakolwiek debata metodologiczno-teoretyczna stwierdza, że „to, że istnieją badania empiryczne wykorzystujące metody jakościowe jest sprawą de facto oczywistą”³. W wyniku przeprowadzonego przez siebie badania bibliometrycznego Cisek stwierdziła, że badania jakościowe w piśmiennictwie zagranicznym bywają przedmiotem wielokierunkowej refleksji teoretycznej, której niestety nie ma na gruncie polskim. Jak się wydaje może to wynikać z tradycji bibliologii i informatologii, wyrosłej przecież z grupy nauk pomocniczych historii, i jeszcze do niedawna umieszczanej wśród nauk humanistycznych (podczas gdy w krajach anglosaskich od dawna jest to dyscyplina nauk społecznych).

Niniejszy artykuł stanowi próbę przyjrzenia się wybranemu fragmentowi obszernej problematyki metodologii dyscypliny, to jest stosowaniu metod sondaży oraz wywiadów indywidualnych i grupowych w polu badawczym bibliologii i informatologii. Celem artykułu jest przedstawienie tych metod oraz przeanalizowanie ich obecności w dyscyplinie pod kątem ilościowym, poprzez określanie udziału badań prowadzonych z wykorzystaniem tych metod w wiodących czasopismach dziedzinowych, zagranicznych i polskich. Oczekuje się, że przeprowadzona analiza pozwoli na określenie, czy sondaże i wywiady (zarówno indywidualne, jak i grupowe) są metodami badawczymi silnie ugruntowanymi w dyscyplinie. By zrealizować powyższe założenia w pierwszej kolejności, zostaną omówione sondaże i wywiady

¹ P. Hider, B. Pymm, *Empirical research methods reported in high-profile LIS journal literature*, Library and Information Science Research, vol. 30: 2008, iss. 2, s. 111–112; R. R. Powell, *Recent trends in research: a methodological essay*, Library & Information Science Research, vol. 21: 1999, iss. 1, s. 106.

² H. Chu, *Research methods in library and information science: a content analysis*, Library and Information Science Research, vol. 37: 2015, iss. 1, s. 39.

³ S. Cisek, *Metodologia jakościowa we współczesnej informatologii. Wybrane aspekty*, Przegląd Biblioteczny, t. 81: 2013, z. 3, s. 299–300.

jako narzędzia badawcze, co stanowić będzie wprowadzenie od obszernej analizy obecności tych metod w obszarze bibliologii i informatologii. W drugiej części artykułu najpierw zostanie przeanalizowana obecność tych metod w zagranicznych wiodących czasopismach dziedzinowych zarówno w świetle badań zagranicznych, jak i badań własnych autorki, a później zostaną zaprezentowane wyniki badania przeprowadzonego na potrzeby opracowania niniejszego tekstu, tj. badania bibliometrycznego dwóch wiodących polskich czasopism dziedzinowych – kwartalnika „Przegląd Biblioteczny” oraz półrocznika „Zagadnienia Informatyki Naukowej”. Badania własne autorki oparte są na analizach zbioru 4650 abstraktów artykułów naukowych z 11 wiodących czasopism międzynarodowych z obszaru *library and information science* oraz 182 abstraktów z wybranych czasopism polskich.

W tym miejscu konieczne jest zastrzeżenie odnoszące się do obszaru badawczego, w którym będą osadzone prezentowane rozważania, czyli informatologii. Obszary badawcze dyscypliny określanej w języku polskim jako „bibliologia i informatologia”, a w języku angielskim jako *library and information science* (dalej: LIS), nie są identyczne. O ile subdyscyplina wyznaczona przez te nazwy w swym drugim, „informacyjnym” wymiarze jest taka sama, o tyle w pierwszym wymiarze takiej zgodności nie można zauważyć. Przedmiotem informatologii (ang. *information science*, dalej: IS) jest przede wszystkim działalność informacyjna człowieka oraz właściwości informacji, które mogą być analizowane w różnych ujęciach i kontekstach⁴. Bibliologia stanowi dyscyplinę, której przedmiotem badań jest książka⁵, zarówno w swym wymiarze materialnym, jak również w zakresie społecznego funkcjonowania, jako nośnik myśli ludzkiej. Jednocześnie *library science* (dalej: LS), tj. bibliotekoznawstwo z kolei jest uznawane za jeden z obszarów bibliologii. Wyraźne są zatem różnice pomiędzy polami badawczymi wyznaczonymi poprzez te określenia. Ze względu na zainteresowania badawcze autorki, uwaga w niniejszym artykule będzie skierowana na obszary informatologii i bibliotekoznawstwa, a zagadnienia dotyczące nauki o książce z rozmysłem są pozostawione na uboczu.

Sondaże i wywiady jako narzędzia badawcze

„W informatologii, podobnie jak w wielu innych naukach o kulturze, występują trzy podstawowe podejścia badawcze, zwane również metodologiami: ilościowe (ang. *quantitative research*), jakościowe (ang. *qualitative research*) i mieszane (ang. *mixed methods research*)”⁶. Badania prowadzone z wykorzystaniem sondaży i wywiadów wywodzą się z różnych porządków badawczych, odpowiednio, ilościowego i jakościowego. Ich różnice są fundamentalne i wiążą się z jedną z orientacji nauki: pozytywistyczną, której założeniem jest „liczenie zjawisk”, oraz interpretatywną, zmierzającą do ich wyjaśniania. Problematyka badań ilościowych i jakościowych jest bardzo obszerna, w związku z czym nie jest możliwe omówienie

⁴ S. Cisek, *Filozoficzne aspekty informacji naukowej*, Kraków 2002, s. 52 i nast.; M. Dembowska, *Informacja naukowa jako dyscyplina naukowa*, [w:] *Bibliologia, bibliografia, bibliotekoznawstwo, informacja naukowa. Wybór prac*, red. eadem, Warszawa 1999, s. 166–167.

⁵ K. Migoń, *Bibliologia wśród innych nauk. Koncepcje, realizacje, perspektywy*, [w:] *Bibliologia: problemy badawcze nauk humanistycznych*, red. D. Kuźmina, Warszawa 2007, s. 14.

⁶ S. Cisek, *Metodologia jakościowa...*, s. 300.

jej z uwzględnieniem całej jej złożoności i różnorodności. Ze względu na rozległy obszar problematyki badania zarówno ilościowe, jak i jakościowe zostaną zaprezentowane, na potrzeby niniejszych rozważań, jedynie w zarysie.

Ogólnie rzecz biorąc, jako ilościowe są określane analizy prowadzone z wykorzystaniem przekształceń statystycznych, a te, które tego nie wymagają – jako jakościowe lub nie-ilościowe⁷. Wśród metod ilościowych są wymieniane przede wszystkim badania sondażowe, badania cenowe, *transaction log analysis*⁸. Na gruncie nauki o informacji badania ilościowe mogą być stosowane do badań dokumentów i ich surogatów, systemów i użytkowników, a wśród metod stosowanych w badaniach tych problemów wyróżnia się badania statystyczne, webometryczne i bibliometryczne⁹. Ze względu na przedmiot niniejszego opracowania, szczególnie interesujące są metody statystyczne, w grupie których znajdują się badania sondażowe. Dla porządku jednak należy wspomnieć, że przedmiotem zainteresowania w badaniach bibliometrycznych jest komunikacja piśmiennicza, a w webometrycznych – środowisko sieciowe. Obszar potencjalnego stosowania badań statystycznych jest niemal nieograniczony i stanowi ogół zjawisk zachodzących zarówno w obszarze nauki o informacji, jak i daleko poza nią wykraczających. Przedmiotem badań ilościowych może być niemal każde zjawisko, które można policzyć – czy to w wymiarze jednostkowym, czy też w postaci rozkładu danej cechy w zbiorowości. Do badań tego rodzaju stosuje się podejście właściwe w zakresie statystyki opisowej, zgodnie z założeniami której na podstawie danych dotyczących części zbiorowości (odzwierciedlającej charakterystykę ogółu populacji i dobranej w sposób losowy) uogólnia się wyniki na całość populacji – jest to tzw. estymacja na populację. Opis i wnioskowanie statystyczne mogą dostarczyć informacji o podstawowych charakterystykach zjawisk lub populacji: strukturze, rozmiarze, współzależności czy dynamice¹⁰.

Ze względu na swój charakter badania ilościowe są dość łatwe do określenia, czego nie można powiedzieć o badaniach jakościowych stanowiących samodzielną dziedzinę badawczą, przecinającą różne dyscypliny i problematyki. Obszar badań jakościowych „obejmuje tradycje związane z fundacjonalizmem, pozytywizmem, postfundacjonalizmem, postpozytywizmem, poststrukturalizmem oraz wiele innych perspektyw badań jakościowych i/lub metod związanych z kulturowymi i interpretacyjnymi badaniami”¹¹. Wśród metod jakościowych wymieniane są wywiady indywidualne i grupowe, metoda delficka, eksperyment, obserwacja, analiza dyskursu, jak również metody historyczne i biograficzne¹². Warto też wspomnieć, że w grupie tej umieszcza się teorię ugruntowaną – wydaje się, że niesłusznie. W istocie teoria ugruntowana nie jest metodą badawczą, ale ogólną strategią, w której przyjmuje się, że pozyskiwane dane będą – właśnie – „gruntować” wnioski, w związku z czym

⁷ H. Chu, Q. Ke, *Research methods: what's in the name?*, Library and Information Science Research, vol. 39: 2017, iss. 4, s. 287.

⁸ R. R. Powell, op. cit., s. 110–112.

⁹ B. Stefaniak, M. Skalska-Zlat, S. Cisek, *Metody badań w nauce o informacji*, [w:] *Nauka o informacji*, red. W Babik, Warszawa 2016, s. 117.

¹⁰ Ibidem, s. 91.

¹¹ *Metody badań jakościowych*, t. 1, red. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, Warszawa 2014, s. 21.

¹² B. Stefaniak, M. Skalska-Zlat, S. Cisek, op. cit., s. 119; S. K. Cibangu, *A memo of qualitative research for information science: toward theory construction*, Journal of Documentation, vol. 69: 2013, iss. 2, s. 202.

badanie nie osadza się w istniejącej wcześniej teorii¹³. Mówiąc o nurcie badań jakościowych należy podkreślić, że podejście to nie jest jednorodne, a w jego obszarze mamy do czynienia z różnorodnymi ujęciami epistemologicznymi oraz postawami aksjologicznymi. Niemniej jednak można wyróżnić pewien zespół własności, które identyfikują badania o charakterze jakościowym. Przede wszystkim należy podkreślić, że przedmiotem badań jakościowych są ludzie: cechy, potrzeby, zachowania, relacje, które w badaniu nie pojawiają się jako obiektywne i samodzielne byty, ale są zawsze uwarunkowane jednostkowo, poprzez kontekst danej osoby i tym samym są właśnie takimi, jakie postrzega je badany. Poniekąd dotyczy to również badacza, który nie pozostaje „poza” badaną rzeczywistością, ale w pewnym sensie ją współtworzy, starając się przede wszystkim zrozumieć badanych w ich naturalnych kontekstach. Ponieważ metody jakościowe są stosowane przede wszystkim w badaniach eksploracyjnych, dominujące jest podejście indukcyjne, w którym wiodącą rolę odgrywają dane empiryczne, a hipotezy zazwyczaj nie są formułowane *a priori*, ale *a posteriori*. Próby w badaniach jakościowych są zazwyczaj niewielkie – ograniczone do kilku lub kilkunastu przypadków, zawsze rozpatrywanych kontekstowo. Dobór respondentów do próby zazwyczaj jest celowy, teoretyczny, ale możliwe jest skorzystanie również z tzw. próby dogodnej, a uzyskane wyniki są opisywane z wykorzystaniem licznych cytatów z pozyskanych materiałów¹⁴.

Choć badania jakościowe są obecne w obszarze nauki o informacji od przynajmniej kilku dekad, nie zostały one do końca dookreślone, a wokół ich stosowania narastają nieporozumienia. Wyrastają one z przekonań, że wiedza pozbawiona kontekstu jest cenniejsza od tej kontekstowej, a pojedyncze przypadki nie wnoszą wiele do nauki. Uznaje się również, że studium przypadku jako takie jest nacechowane poglądami i opiniami badacza, przez co może być wykorzystywane do budowania hipotez, ale nie można za ich pomocą formułować ogólnych teorii i stwierdzeń¹⁵. Tymczasem badania bibliometryczne wykazują, że wzrasta korzystanie z metod badań jakościowych, przy jednoczesnym spadku zainteresowania metodami historycznymi¹⁶. Metody jakościowe dominują w obszarze badań zachowań informacyjnych¹⁷, a poza wykorzystaniem empirycznym, jak już wspomniano, stanowią również przedmiot wielokierunkowej refleksji teoretycznej¹⁸.

Mimo różnic między badaniami ilościowymi i jakościowymi, jednoznaczne wyznaczenie granic pomiędzy nimi bywa trudne. Nierzadką praktyką jest bowiem prowadzenie ilościowych analiz materiału jakościowego, np. transkrypcji pogłębionych wywiadów indywidualnych, czy też wprowadzanie elementów metod jakościowych do badań ilościowych, np. poprzez wprowadzenie pytań otwartych do kwestionariuszy ankiet. Jest to oczywiście zgodne z nurtem badań mieszanych, które u swych podstaw sięgają pojęcia triangulacji. Warto jednak wspomnieć, że

¹³ H. Chu, Q. Ke, op. cit., s. 290.

¹⁴ B. Stefaniak, M. Skalska-Zlat, S. Cisek, op. cit., s. 118–119; S. Cisek, *Metodologia jakościowa...*, s. 301–303.

¹⁵ S. K. Cibangu, op. cit., s. 201.

¹⁶ P. Hider, B. Pymm, op. cit., s. 112.

¹⁷ E. Greifeneder, *Trends in information behaviour research*, [w:] *Proceedings of ISIC, the Information Behaviour Conference* [online], 2014: Leeds, 2–5 September, Part 1, paper 13 [dostęp 8 III 2018]. Dostępny w World Wide Web: <http://informationr.net/ir/19-4/isic/isic13.html>.

¹⁸ B. Stefaniak, M. Skalska-Zlat, S. Cisek, op. cit., s. 117.

Heting Chu twierdzi nawet, że metody nie powinny być jednoznacznie zaliczane do jednej z tych grup, ponieważ w obszarze LIS stosowanie metodologii mieszanej staje się coraz wyraźniejsze. Badaczka twierdzi, że w ramach badań prowadzonych zgodnie z ideą triangulacji metodologicznej pewne metody są po prostu lepsze dla pozyskiwania danych ilościowych, a inne – jakościowych¹⁹.

Sondaże

Za pomocą sondaży możliwe jest rozpoznanie najróżniejszych kwestii, w tym poglądów lub postaw, ale mogą one być również stosowane do celów wyjaśniających, eksploracyjnych i opisowych. Sondaże stanowią grupę bodaj najczęściej wykorzystywanych metod badawczych, a o ich popularności niewątpliwie przesądzają takie zalety, jak możliwość określenia rozkładu licznych cech w populacjach w powiązaniu z danymi demograficznymi lub psychograficznymi. Sondaże dają możliwość łatwego dotarcia do dość dużej grupy badanych i uzyskania „twardych” wyników w dość krótkim czasie, co podkreśla m.in. Alison Pickard. Pisze ona, że jest szereg powodów, aby w badaniach korzystać z kwestionariusza ankiety: możliwe jest dotarcie do dużej i geograficznie rozproszonej grupy respondentów, ponosząc przy tym relatywnie niskie koszty, oraz zebranie danych dotyczących większej grupy niż byłoby to możliwe przy korzystaniu z innej techniki. Wspomina też o innych istotnych czynnikach: anonimowości i poufności udzielanych informacji²⁰. Metody sondażowe stosuje się w badaniach, w których jednostkami analizy są poszczególni ludzie w zbiorowościach na tyle licznych, że niemożliwe byłoby prowadzenie obserwacji bezpośredniej. Natomiast dzięki stosowaniu badań sondażowych oraz starannemu doborowi losowemu można otrzymać grupę respondentów, co do których można zakładać, że ich cechy odzwierciedlają cechy większej populacji. Narzędziem zbierania danych w badaniach sondażowych są kwestionariusze²¹ zawierające pytania, na które respondent odpowiada, lub stwierdzenia, do których się ustosunkowuje (np. z wykorzystaniem skali Likerta), wybierając jedną z umieszczonych w kafeterii opcji. W kwestionariuszach stosuje się również pytania otwarte, w których respondent sam formułuje swoją odpowiedź²². Zastosowanie standaryzowanych kwestionariuszy pozwala na pozyskanie identycznego zbioru informacji w odniesieniu do każdej badanej osoby, pod warunkiem kompletności pozyskanych danych.

W badaniach sondażowych zdecydowanie najczęściej gromadzone są dane o charakterze statystycznym, choć oczywiście nie wyłącznie. Warto w tym miejscu wspomnieć, że gromadzenie danych statystycznych może odbywać się bezpośrednio, za pomocą kwestionariuszy i formularzy, lub pośrednio, przez wy-

¹⁹ H. Chu, Q. Ke, op. cit., s. 292.

²⁰ A. J. Pickard, *Research methods in information*, London 2007, s. 182–183.

²¹ Kwestionariusze stosowane w badaniach sondażowych mogą mieć różną postać: PAPI (ang. *Paper and Pencil Interviewing*) – respondent wypełnia wersję drukowaną kwestionariusza, CAPI (ang. *Computer Assisted Personal Interviewing*) – kwestionariusz w wersji elektronicznej jest wypełniany na urządzeniu przenośnym przez respondenta lub badacza, CATI (ang. *Computer Assisted Telephone Interviewing*) – kwestionariusz jest uzupełniany przez badacza lub ankietera podczas rozmowy telefonicznej, CAWI (ang. *Computer Assisted Web Interview*) – respondent sam wypełnia kwestionariusz udostępniony w Internecie.

²² E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, Warszawa 2008, s. 276–279.

korzystanie dokumentów powstających w wyniku normalnej działalności różnego rodzaju instytucji. W wyniku analiz statystycznych prowadzi się działania mające na celu wszechstronne zbadanie zjawisk ujętych liczbowo za pomocą średnich, wskaźników struktury, miar dyspersji i korelacji, wskaźników dynamiki zmian w szeregach czasowych²³.

Wywiady

Wywiady można podzielić na ich różne typy, biorąc pod uwagę dwie główne charakterystyki: liczbę uczestników²⁴ oraz stopień standaryzacji²⁵. Indywidualny wywiad pogłębiony (ang. *individual in-depth interview* – *IDI*) jest jedną z najbardziej rozpowszechnionych metod badań społecznych i rynkowych. Jego celem jest przeprowadzenie pogłębionej rozmowy, której eksploracyjny charakter ma doprowadzić do określenia, jak respondenci rozumieją, analizują i pojmują różne sytuacje. Wywiad indywidualny ma kilka niezaprzeczalnych zalet: pozwala na poznanie opinii, emocji i postaw respondentów w odniesieniu do złożonych, a nie-rzadko intymnych, spraw w ich różnorodnych kontekstach (społecznym, kulturowym, rodzinnym). Wywiady indywidualne są też narzędziem wykorzystywanym w badaniach trudno dostępnych respondentów: osób zajmujących wysokie stanowiska, bardzo zamożnych lub przeciwnie – bardzo ubogich. Jak każda metoda badawcza, również ta ma swoje ograniczenia, których znaczna część może wiązać się z osobą badacza. Tu bowiem może pojawić się tzw. efekt ankietera lub efekt oczekiwania społecznych. Co więcej, zagrożeniem dla wywiadu może być złe sformułowanie pytań lub wpływanie na odpowiedzi respondentów, którzy z kolei mogą pewnych spraw po prostu nie pamiętać.

Wywiady grupowe charakteryzują się większą swobodą niż wywiady indywidualne i jest to bezpośrednio związane z faktem rozmowy kilku osób. Podczas takiego wywiadu grupa osób prowadzi moderowaną przez badacza rozmowę na zadany temat. W trakcie jej trwania powinno dojść do skonfrontowania opinii uczestników i sformułowania uzasadnień, na co nie byłoby szans w przypadku wywiadu indywidualnego. Ta metoda, ze względu na swój dynamiczny i otwarty charakter, jest dobrym narzędziem do testowania nowych pomysłów np. w badaniach konsumenckich. Warto jednak wspomnieć, że ta właśnie charakterystyka może stanowić zagrożenie dla procesu badawczego: zachodzący wśród respondentów proces

²³ B. Stefaniak, M. Skalska-Zlat, S. Cisek, op. cit., s. 91.

²⁴ Ze względu na liczbę uczestników wyróżnia się następujące rodzaje wywiadów: wywiad indywidualny, w którym badacz rozmawia z jednym badanym; diadę i triadę, w których badacz prowadzi wywiad z dwójkiem lub trojkiem badanych; wywiad grupowy, w którym bierze udział większa liczba badanych, czyli około 8–10 osób; wywiad grupowy dotyczący wybranego zagadnienia, to tzw. zogniskowany wywiad grupowy.

²⁵ Ze względu na stopień standaryzacji indywidualnego wywiadu pogłębionego wyróżnia się trzy typy wywiadów: wywiad swobodny mało ukierunkowany, w którym respondent występuje w roli eksperta prowadzącego badacza przez interesujący problem, przy tego rodzaju wywiadach niezbędna jest maksymalna otwartość badacza na nowe kwestie i problemy oraz zaniechanie narzucania i sugerowania wypowiedzi; wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji, w prowadzeniu którego badacz posługuje się szczegółowym scenariuszem, ze względu na co ten rodzaj wywiadu jest bliski badaniu sondażowemu; wywiad swobodny ukierunkowany, przy którym badacz posługuje się listą ustrukturyzowanych zagadnień, choć może je zadawać w sposób zgodny z dynamiką i kierunkiem rozmowy; wywiad biograficzny, zwany również narracyjnym to najmniej ustrukturyzowany rodzaj wywiadu, który może być stosowany w badaniach rozwoju i zmian środowiska społecznego (np. formy aktywności społecznej), modeli procesów biograficznych (np. przesuwanie granicy młodości) czy karier zawodowych.

grupowy może mieć negatywny wpływ i prowadzić do dominowania, sugerowania, konformizmu grupowego.

Obecność sondaży i wywiadów w informatologii

Ze względu na cel niniejszego artykułu ważne jest określenie, jaką popularnością cieszą się metody sondaży i wywiadów indywidualnych i grupowych w obszarze informatologii. By to zilustrować, zostaną przytoczone wyniki badań bibliometrycznych, które obrazują wykorzystanie metod badawczych będących przedmiotem rozważań prowadzonych w niniejszym tekście. Wyniki te można zaliczyć do trzech grup. Pierwszą z nich stanowią zagraniczne badania piśmiennictwa naukowego – tu podstawą będą prace cytowanej już wcześniej Heting Chu, która zajmuje się problematyką metodologii dyscypliny i przeprowadziła badania piśmiennictwa za lata 2001–2010, by określić obecność poszczególnych metod badawczych w publikowanych artykułach. W dalszej kolejności zostaną omówione wyniki badania przeprowadzonego przez autorkę niniejszego artykułu w 2017 r. – jego podstawę stanowił zasób abstraktów artykułów naukowych opublikowanych w latach 2010–2015 w jedenastu wiodących czasopismach anglojęzycznych, analizowanych oddzielnie dla obszaru IS i LS. Zaprezentowane wyniki badań piśmiennictwa zagranicznego będą tłem dla wyników badania dwóch wiodących polskojęzycznych czasopism dziedzinowych, „Przeglądu Bibliotecznego” oraz „Zagadnień Informatyki Naukowej”, które przeanalizowano pod kątem obecności artykułów prezentujących wyniki badań prowadzonych z wykorzystaniem sondaży i wywiadów. Zastosowane podejście pozwoli na uchwycenie proporcji piśmiennictwa naukowego, polskiego i zagranicznego, wykorzystującego omawiane metody badawcze.

Sondaże i wywiady w piśmiennictwie zagranicznym

Sondaże i wywiady w piśmiennictwie zagranicznym w latach 2001–2010 (badania Heting Chu)

Heting Chu, badaczka zajmująca się złożoną problematyką metodologii, opublikowała w odstępie dwóch lat wyniki badań poświęconych intensywności wykorzystywania poszczególnych metod badawczych w dyscyplinie. Badaczka w 2015 r. przeanalizowała zbiór artykułów (1162 artykuły) opublikowanych w latach 2001–2010 w czasopismach „Journal of Documentation” (dalej: JD), „Journal of the American Society for Information Science & Technology” (dalej: JASIST) oraz „Library & Information Science Research” (dalej: LISR) pod kątem procentowego udziału artykułów opartych na poszczególnych metodach badawczych w kolejnych czasopismach, biorąc pod uwagę pięć najczęściej wykorzystywanych metod. Jak widać w tabeli nr 1, w każdym z analizowanych czasopism zaobserwowano użycie metod na różnych poziomach, co świadczy o różnicach metodologicznych profili poszczególnych tytułów. O ile w JASIST w ogóle nie odnotowano występowania wywiadów wśród pięciu głównych metod badawczych, o tyle w JD oraz w LISR były to zbiory wyraźnie zauważalne. Sondaż z kolei był metodą wykorzystywaną dość

chętnie przez badaczy publikujących we wszystkich analizowanych czasopismach, choć ponownie da się zaobserwować różnice w poziomie ich wykorzystania. W LISR oraz w JASIST odnotowano udział metod sondażowych na poziomie około 30%, podczas gdy w przypadku JD wskaźnik ten był dwukrotnie niższy²⁶.

Tabela 1. Udział wybranych metod naukowych w artykułach opublikowanych w czasopismach „Journal of Documentation”, „Journal of the American Society for Information Science & Technology”, „Library and Information Science Research” w latach 2001–2010

Metoda	“Journal of the American Society for Information Science & Technology”	„Journal of Documentation”	“Library and Information Science Research”
Sondaż	29%	13,8%	28%
Wywiad	0%	13,4%	20%

Źródło: H. Chu, *Research methods in library and information science: a content analysis*, Library and Information Science Research, vol. 37: 2015, iss. 1, s. 39.

Dwa lata później Heting Chu starała się określić częstotliwość wystąpień poszczególnych metod. By tego dokonać, przeprowadziła ponownie badanie bibliometryczne na zbliżonym zbiorze, który stanowiło 1981 pełnych tekstów artykułów naukowych opublikowanych w latach 2001–2010 w czasopismach JD, JASIST oraz LISR. Z tych badań wynika, że w badanym zbiorze najczęściej korzystano z metod eksperymentalnych i badań teoretycznych – co pozostaje w ścisłym związku z profilami metodologicznymi analizowanych czasopism. Należy bowiem wspomnieć, że JASIST jest nie tylko czasopismem najbardziej obszernym, ale również wyraźnie skłaniającym się ku badaniom eksperymentalnym. Trzeba więc pamiętać, że jego profil ma znaczny wpływ na całość pozyskanych wyników. Z punktu widzenia rozważań prowadzonych w niniejszym tekście, ważne jest jednak, że trzecią pod względem częstotliwości występowania metodą jest sondaż, którego wystąpienie w zbiorze zanotowano na poziomie 366 łącznie. Wystąpienia wywiadów w badanym zbiorze zarejestrowano na poziomie 242, a wywiadów grupowych – 44²⁷. Wybrane wyniki tego badania zamieszczono w tabeli nr 2.

²⁶ H. Chu, op. cit., s. 39.

²⁷ H. Chu, Q. Ke, op. cit., s. 288.

Tabela 2. Częstości występowania wybranych metod badawczych w czasopismach „Journal of Documentation”, „Journal of the American Society for Information Science & Technology”, „Library and Information Science Research” w latach 2001–2010

Metoda	“Journal of the American Society for Information Science & Technology”	“Journal of Documentation”	“Library and Information Science Research”	Łącznie
Sondaż	247	51	68	366
Wywiad	145	49	48	242
Wywiad grupowy	29	6	9	44

Źródło: H. Chu, Q. Ke, *Research methods: what's in the name?*, Library and Information Science Research, vol. 39: 2017, iss. 4, p. 287.

Badania prowadzone przez Heting Chu pozwalają zatem sądzić, że istnieją wyraźne różnice pomiędzy profilami metodologicznymi poszczególnych czasopism dziedzinowych, które są wyraźne choćby w zakresie popularności wykorzystywania metod badawczych stanowiących przedmiot niniejszych rozważań. Można jednak stwierdzić, że analizy te wskazują na obecność badań sondażowych i wywiadów w obszarze nauki o informacji, choć skala tej obecności nie jest bardzo duża.

Sondaże i wywiady w piśmiennictwie zagranicznym w latach 2001–2010 (badania autorki)

W 2017 r. autorka niniejszego artykułu przeprowadziła badania jedenastu wiodących anglojęzycznych czasopism dziedzinowych (pięć dla subdyscypliny IS i sześć dla LS). W ramach badania przeanalizowano łącznie 4650 abstraktów artykułów naukowych, opublikowanych w wybranych czasopismach w latach 2010–2015. Badanie było w istocie próbą rozszerzenia i uaktualnienia wyników wzmiankowanych badań Heting Chu. Celem analiz było określenie, jakie metody badawcze są najczęściej wykorzystywane w obszarze LIS oraz czy są to metody wywodzące się z obszaru badań społecznych. Dobór czasopism był prowadzony z wykorzystaniem różnorodnych kryteriów pozwalających na wyszczególnienie tytułów o kluczowym znaczeniu dla dyscypliny. W związku z tym w pierwszej kolejności zidentyfikowano czasopisma dziedzinowe, które w latach 2010–2015 niezmiennie utrzymywały się w 1. kwartylu Journal Citation Reports (dalej: JCR) oraz miały Impact Factor $IF \geq 2$, w wyniku czego wytypowano pięć czasopism. Analiza treściowa tych tytułów wykazała, że były to czasopisma z obszaru IS, w związku z czym zdecydowano się na drugą falę analiz. Rozpoczęto ją od analizy polityki wydawniczej wszystkich tytułów z 1. kwartyla JCR, sukcesywnie usuwając z tej listy te czasopisma, które nie zajmują się zagadnieniami z zakresu LS i które w latach 2010–2015 nie znajdowały się w 1. lub 2. kwartylu JCR, co finalnie pozwoliło na wytypowanie sześciu czasopism do analiz.

Tabela 3. Czasopisma z obszarów library science i information science objęte analizą

Czasopisma z obszaru <i>information science</i>	Czasopisma z obszaru <i>library science</i>
„Information Systems Research”	“Journal of the Association for Information Science and Technology” (do 2013 r. pod nazwą “Journal of the American Society for Information Science and Technology”)
„Journal of Information Technology”	“College & Research Libraries”
„Journal of Informetrics”	“Library & Information Science Research”
“Journal of the American Medical Informatics Association”	“Journal of Academic Librarianship”
„MIS Quarterly”	“Journal of The Medical Library Association”
	„Journal of Documentation”

Źródło: opracowanie własne.

Przeprowadzone badanie wykazało wyraźne różnice w profilach metodologicznych badanych czasopism. Wykazano na przykład, że czasopismo „Journal of Informetrics” jest wyraźnie zdominowane przez metody biblio- i naukometryczne, a czasopismo „Journal of the American Medical Informatics Association” – przez metody typu *big data*, czyli wykorzystujące przekształcenia na wielkich zbiorach danych. Z kolei w „Journal of the Association for Information Science and Technology” zaobserwowano znaczącą przewagę artykułów przygotowanych na podstawie badań bibliometrycznych – stanowią one 26,5% przeanalizowanych materiałów z tego czasopisma. Zaobserwowane różnice są w znacznym stopniu związane z profilami czasopism i ich kluczowymi obszarami zainteresowań.

Jednocześnie zauważono, że w grupie czasopism z obszaru LS, zdominowanej przez metody bibliometryczne (16,6% artykułów powstało dzięki metodom bibliometrycznym), sondaż był wykorzystany w 10% artykułów, wywiad – w 3,7%, a wywiad grupowy – w 0,6%. Badania sondażowe najczęściej były wykorzystywane przez autorów publikujących w „College & Research Libraries” (dalej: CRL) oraz LISR, które są dość zbliżone do siebie pod względem profilu metodologicznego. W latach 2010–2015 w CRL sondaż był podstawą 20,6% artykułów, a w przypadku LISR – 19,8%. Mniejszym zainteresowaniem autorów publikujących w tych czasopismach cieszyły się wywiady, których wykorzystanie w przypadku CRL zanotowano na poziomie 2,7%, a w przypadku LISR – 6,9%. W czasopismach tych wywiad grupowy był bardzo rzadko wykorzystywanym narzędziem (CRL – 0,9%, LISR – 2%). Badania sondażowe były też wyraźnie obecne w „Journal of Academic Librarianship”, gdzie stanowiły podstawę 14,9% artykułów oraz w „Journal of the Medical Library Association”, gdzie zanotowano ich udział na poziomie 15%, przy zerowym udziale wywiadów grupowych i bardzo niewielkim wywiadów indywidualnych (3,6%). W przypadku czasopism z obszaru *information science* zaobserwowano znacznie niższe wykorzystanie tych metod badawczych. Ogólnie w czasopismach „Information Systems Research, Journal of Information Technology” oraz „MIS Quarterly” zaobserwowano 5% artykułów, w których omówione są wyniki badań

przeprowadzonych na podstawie kwestionariusza ankiety. Stosowanie wywiadów w tych tytułach jest na poziomie kilku procent, a wywiadów grupowych nie jest w ogóle zauważalne.

Przytoczone powyżej wyniki analiz wskazują, że – poza wspomnianymi już wyraźnymi różnicami w metodologicznych profilach czasopism – większym zainteresowaniem badaczy cieszą się badania prowadzone z wykorzystaniem sondaży niż wywiadów i wywiadów grupowych. Trudno jest mówić o przyczynach takiego stanu rzeczy bez pogłębionych analiz w tym obszarze, więc wyjaśnianie zaobserwowanych różnic należy ograniczyć do przypuszczeń. Wydaje się zatem, że wywiady indywidualne i grupowe, jako narzędzia wywodzące się z nurtu badań jakościowych, mogą być rzadziej wykorzystywane ze względu na swój charakter: są angażujące czasowo, a ich wyniki – ze względu na przypisywane im ograniczenia²⁸ – mogą być mniej interesujące dla badaczy. Nie bez znaczenia wydają się też zalety natury finansowej i organizacyjnej badań sondażowych, o których wspominała cytowana Alison Pickard²⁹.

Sondaże i wywiady w polskim piśmiennictwie naukowym

Na potrzeby opracowania niniejszego artykułu przeprowadzono badanie wybranego fragmentu polskiego piśmiennictwa naukowego z obszaru informatologii. Jego celem było określenie udziału badań prowadzonych z wykorzystaniem sondaży i wywiadów w wyszczególnionym zbiorze.

W związku z celem badania postawiono następujące pytania badawcze:

- 1) Czy sondaże i wywiady są wykorzystywane w badaniach z zakresu informatologii?
- 2) Jaka część artykułów opublikowanych w wybranych czasopismach naukowych została przygotowana na podstawie badań prowadzonych z wykorzystaniem sondaży i/lub wywiadów?
- 3) Czy są prowadzone badania, w których są wykorzystywane zarówno sondaże, jak i wywiady?

Aby wypracować odpowiedź na postawione pytania badawcze, sformułowano następujące hipotezy:

- 1) Sondaże i wywiady są wykorzystywane w badaniach z zakresu informatologii.
- 2) Znaczna (ponad 25%) część artykułów opublikowanych w wybranych czasopismach naukowych została przygotowana na podstawie badań prowadzonych z wykorzystaniem sondaży i/lub wywiadów.
- 3) Prowadzone są badania, w których są wykorzystywane zarówno sondaże, jak i wywiady.

²⁸ S. K. Cibangu, op. cit., s. 201.

²⁹ A. J. Pickard, op. cit., s. 182–183.

Metodologia

Przedmiotowe badanie zostało przeprowadzone na podstawie zasobów piśmiennictwa naukowego zgromadzonych w Bibliologicznej Bibliotece Cyfrowej (www.bbc.uw.edu.pl). W analizowanym zbiorze znalazły się artykuły naukowe opublikowane w latach 2010–2015 w dwóch wiodących czasopismach dziedzinowych: półroczniku „Zagadnienia Informacji Naukowej” (dalej: ZIN) oraz kwartalniku „Przegląd Biblioteczny” (dalej: PB). Wybór tych czasopism był podyktowany ich zasięgiem (są to czasopisma ogólnopolskie) oraz pozycją w piśmiennictwie dziedzinowym, znajdującą swoje odzwierciedlenie w punktacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (obydwa czasopisma są wyszczególnione w segmencie B wykazu czasopism naukowych i charakteryzują się wysoką punktacją: ZIN – 8 punktów, PB – 9 punktów). W świetle powyższych kryteriów uznano je za wystarczające, by wskazać właśnie te dwa tytuły jako czasopisma wiodące w dziedzinowym piśmiennictwie naukowym.

Analizie poddano łącznie abstrakty 182 artykułów naukowych: 88 opublikowanych w ZIN i 94 – w PB. Ze zbioru wykluczono sprawozdania, recenzje, listy do Redakcji itd. Analiza abstraktów artykułów naukowych miała na celu określenie częstości stosowania poszczególnych metod badawczych. Oparto ją na wykorzystywanej we wcześniejszych badaniach liście metod i technik badawczych:

- metody bibliometryczne (w tym analizy cytowań, informetria i naukometria),
- analiza treści (w tym analiza dyskursu),
- metoda delficka,
- badania etnograficzne,
- badania eksperymentalne,
- zogniskowane wywiady grupowe,
- metody historyczne,
- wywiady,
- obserwacja,
- kwestionariusz ankiety,
- badania dziennikowe,
- podejście teoretyczne (w tym analizy konceptualne, modelowanie, formułowanie teorii),
- *think aloud protocol*,
- *transaction log analysis*,
- webometria,
- inne,
- analiza danych i treści,
- metoda mieszana,
- brak danych³⁰.

³⁰ H. Chu, op. cit., s. 38.

Wyniki

Na wstępie prezentowania wyników przeprowadzonego badania należy podkreślić, że nie udało się ustalić, jaką metodą badawczą posługiwali się autorzy 27 artykułów ujętych w analizowanym zbiorze – odpowiada to 15% całości zbioru.

W wyniku przeprowadzonego badania stwierdzono, że dominującą metodą stosowaną przez autorów publikujących w analizowanych czasopismach jest analiza treści – jej wykorzystanie odnotowano w przypadku 54 artykułów, co stanowi 30% całego zbioru. Metoda ta jest częściej wykorzystywana przez autorów publikujących w PB – w przypadku tego czasopisma stanowiła podstawę opracowania 36% artykułów, podczas gdy w ZIN wskaźnik ten sięgnął 23%. Metody bibliometryczne wykorzystano w 20 artykułach (11% całego zbioru), choć ich udział w poszczególnych tytułach jest zupełnie inny. W przypadku PB metody bibliometryczne były wykorzystane w 30% przeanalizowanych artykułów, natomiast w ZIN – aż w 70%. Obszerną grupę stanowią artykuły opracowane z wykorzystaniem metod znajdujących się w zbiorze „inne”, gdzie umieszczono m.in. studium przypadku, analizę własnych doświadczeń itd. W przypadku całego zbioru mamy do czynienia z odsetkiem na poziomie 13%, co daje w każdym czasopiśmie udział 11% artykułów przygotowanych na podstawie metod umieszczonych w kategorii „inne”.

Tabela 4. Stosowanie sondaży i wywiadów w polskim piśmiennictwie naukowym na przykładzie czasopism „Przegląd Biblioteczny” i „Zagadnienia Informacji Naukowej” w latach 2010–2015

„Zagadnienia Informacji Naukowej”								
Metoda badawcza	2010	2011	2012	2013	2014	2015	częstość	% artykułów
Zogniskowane wywiady grupowe	0	0	0	1	0	1	2	2%
Wywiady	0	0	0	1	1	2	4	5%
Kwestionariusz ankiety	0	1	0	2	2	2	7	8%
„Przegląd Biblioteczny”								
Zogniskowane wywiady grupowe	0	0	0	0	0	0	0	0%
Wywiady	0	0	1	1	0	0	2	2%
Kwestionariusz ankiety	0	0	5	1	2	0	8	7%

Źródło: opracowanie własne.

Ze względu na tematykę niniejszego opracowania szczególnie interesujące jest stosowanie sondaży oraz wywiadów jako metod badawczych stosowanych w artykułach objętych analizą – ich udział w analizowanym zbiorze (zarówno pod względem częstotliwości wystąpień, jak również udziału procentowego) zobrazowano w tabeli nr 4. Łącznie sondaże i wywiady były wykorzystane w badaniach stanowiących podstawę 23 artykułów opublikowanych w latach 2010–2015 w czasopismach PB

i ZIN, co stanowi 13% całego analizowanego zbioru literatury. Badania sondażowe zastosowano w 15 artykułach (8% całego zbioru), w tym czterokrotnie w połączeniu z innymi metodami badawczymi, o czym będzie mowa dalej. W poszczególnych tytułach wykorzystanie badań sondażowych jest na podobnym poziomie: PB – 7%, ZIN – 8%. Wywiady indywidualne były podstawą opracowania 6 artykułów opublikowanych w analizowanych czasopismach w latach 2010–2015 (3% całego zbioru), w tym 2 opublikowanych w PB (2% artykułów opublikowanych w latach 2010–2015 w tym czasopiśmie) oraz 4 wydrukowanych w ZIN (5% artykułów opublikowanych w latach 2010–2015 w tym czasopiśmie). Wywiady grupowe są niemal niewykorzystywaną metodą badawczą – w całym analizowanym zbiorze pojawiła się ona 2 razy, w obydwu przypadkach w artykułach opublikowanych w ZIN.

Jeśli chodzi o współwystępowanie przedmiotowych metod w analizowanym zbiorze, to zaobserwowano, że wywiady i sondaże bywają stosowane komplementarnie, choć rzadko: w ZIN mamy do czynienia z trzema artykułami, w których wykorzystano łącznie te metody, a w PB – z jednym. W przypadku tego drugiego zaobserwowano wykorzystanie sondażu i wywiadów indywidualnych (1 raz), a w przypadku ZIN mamy do czynienia z jednym badaniem łączącym wywiad grupowy i sondaż, jednym łączącym sondaż i obserwację oraz jednym łączącym wywiad indywidualny, grupowy oraz sondaż. Oznacza to, że badania prowadzone zgodnie z założeniami triangulacji metodologicznej stanowią 2% całości analizowanego zbioru.

Przeprowadzone analizy pozwoliły na potwierdzenie dwóch (1. i 3.) wysuniętych hipotez oraz sfalsyfikowanie jednej (2.). O ile stwierdzono, że zarówno wywiady, jak i sondaże są metodami badawczymi wykorzystywanymi przez badaczy publikujących w wybranych czasopismach oraz bywają one stosowane łącznie, to nie stanowią one podstawy opracowania znaczącej części analizowanego piśmiennictwa naukowego. Dominacja artykułów opartych na analizie treści, badaniach bibliometrycznych i innych metodach wskazuje na niskie zintegrowanie metod badań ilościowych i jakościowych przez badaczy z obszaru polskiej informatologii.

Ograniczenia

Jak każde badanie, również to przeprowadzone na potrzeby niniejszego artykułu ma swoje ograniczenia. Jako pierwsze należy wskazać zawężenie badania do dwóch tytułów czasopism naukowych. Mimo że wybrane czasopisma można z powodzeniem uznać za wiodące w obszarze polskiej nauki o informacji, to niewątpliwie przeprowadzenie podobnych analiz na większym zbiorze piśmiennictwa pozwoliłoby na lepsze rozpoznanie metodologicznego profilu polskiej informatologii. Ponadto, w pewnym stopniu ograniczające było skorzystanie z samych abstraktów na etapie określania metod badawczych wykorzystanych w artykułach naukowych. W przypadku 27 rekordów (co odpowiada 15% całego analizowanego zasobu) odnotowano brak danych. Być może udało się ich, przynajmniej częściowo, uniknąć w przypadku poddawania analizie pełnych tekstów artykułów, a to z kolei mogłoby nieco zmienić rozkład wyników. W związku z tym zasadne wydaje się prowadzenie dalszych badań w zakresie profilu metodologicznego czasopism naukowych, z zastrzeżeniem konieczności poszerzenia zbioru i ewentualnie wykorzystywania pełnych tekstów w analizach bibliometrycznych.

Zakończenie

Celem artykułu było podjęcie próby przyjrzenia się obszernemu zagadnieniu metodologii nauki o informacji, poprzez przeanalizowanie obecności w jej polu badań prowadzonych z wykorzystaniem sondaży i wywiadów. W tym celu nie tylko pokrótce scharakteryzowano wybrane metody badawcze, lecz także przeprowadzono badanie ich obecności w dwóch wiodących polskich czasopismach dziedzinowych. Wyniki tego badania umieszczono na tle szerokich badań bibliometrycznych najlepszych anglojęzycznych czasopism z obszaru LIS. Przeprowadzone badanie wykazało, że jedynie 13% artykułów opublikowanych w latach 2010–2015 w PB oraz w LIS zostało opartych na metodach będących przedmiotem prowadzonych rozważań. Wynik taki nie tylko falsyfikuje jedną z wysuniętych hipotez badawczych, lecz również pozwala wnioskować o niższym stopniu integracji tych narzędzi niż w przypadku piśmiennictwa zagranicznego. Obserwacja taka może wskazywać na pewną słabość metodologiczną dyscypliny lub też inny kierunek jej rozwoju pod względem metodologii. W każdym z tych przypadków wyniki przeprowadzonego badania świadczą o odmiennym profilu metodologicznym polskich i zagranicznych czasopism dziedzinowych oraz dają podstawy, by kontynuować badania dotyczące profilu metodologicznego polskiej nauki o informacji i zachodzących w tym obszarze zmian.

Bibliografia

Babbie, Earl. 2008. *The Basics of Social Research*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Chu, Heting, and Qing Ke. 2017. „Research Methods: What’s in the Name?” *Library and Information Science Research*, 39: 284–294. <http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2017.11.001>.

Chu, Heting. 2015. „Research Methods in Library and Information Science: A Content Analysis,” *Library and Information Science Research* 37: 36–41. <http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2014.09.003>.

Cibangu, Sylvain K. 2013. „A Memo of Qualitative Research for Information Science: Toward Theory Construction.” *Journal of Documentation* 69: 194–213. <http://dx.doi.org/10.1108/00220411311300048>.

Cisek, Sabina. 2002. *Filozoficzne aspekty informacji naukowej*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Cisek, Sabina. 2013. „Metodologia jakościowa we współczesnej informatologii. Wybrane aspekty.” *Przegląd Biblioteczny* 81: 299–309.

Dembowska, Maria. 1999. „Informacja Naukowa Jako Dyscyplina Naukowa.” W *Bibliologia, Bibliografia, Bibliotekoznawstwo, Informacja naukowa. Wybór prac.*, ed. by M. Dembowska, 164–178. Warszawa: Biblioteka PAN.

Denzin, Norman K. and Yvonna S. Lincoln, ed. 2014. *Metody badań jakościowych*. 1. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Freitas, Juliana Lazzarotto, Leilah Santiago Bufrem, and Sônia Maria Breda. 2016. „Methodological Choices for Research in Information Science: Contributions

to Domain Analysis.” *Transinformacao* 28: 5–13. <http://dx.doi.org/10.1590/2318-08892016002800001>.

Greifeneder, Elke. 2014. „Trends in Information Behaviour Research.” W *Proceedings of ISIC, the Information Behaviour Conference, Leeds, 2–5 September, 2014: Part 1* 13. <http://informationr.net/ir/19-4/isic/isic13.html>.

Hider, Philip, and Bob Pymm. 2008. „Empirical Research Methods Reported in High-Profile LIS Journal Literature.” *Library and Information Science Research* 30: 108–14. <http://dx.doi.org/10.1016/j.lisr.2007.11.007>.

Jemielniak, Dariusz, red. 2012. *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*. 2. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Migoń, Krzysztof. 2007. „Bibliologia wśród innych nauk. Koncepcje, realizacje, perspektywy.” W *Bibliologia: Problemy badawcze nauk humanistycznych*, ed. by D. Kuźmina, 13–24. Warszawa: Wydaw. SBP.

Pickard, Alison Jane. 2007. *Research Methods in Information*. London: Facet.

Powell, Ronald R. 1999. „Recent Trends in Research: A Methodological Essay.” *Library & Information Science Research* 21: 91–119. [http://dx.doi.org/10.1016/S0740-8188\(99\)80007-3](http://dx.doi.org/10.1016/S0740-8188(99)80007-3).

Stefaniak, Barbara, Marta Skalska-Zlat, and Sabina Cisek. 2016. „Metody badań w nauce o informacji.” W *Nauka o informacji*, ed. by W. Babik, 89–122. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Zhang, Yan, and Barbara M. Wildemuth. 2009. „Unstructured Interviews.” W *Application of Social Science Research Methods to Question in Information and Library Science*, 222–231. Westport: Libraries Unlimited.

Przysłany: 8 III 2018

Zaakceptowany: 1 VIII 2018

Justyna Jasiewicz

University of Warsaw. The Faculty of Journalism, Information and Book Studies

e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

ORCID ID: 0000-0002-8869-0792

Justyna Jasiewicz, PhD, assistant professor at the Faculty of Journalism, Information and Bibliology at the University of Warsaw. She deals with issues of information competence and digital competence. Since 2016 she has been running a project on the use of research methods in social sciences in the field of book and information science. She is a member of the research team of the Center for Media Analysis at the University of Warsaw, where she coordinates the research on digital competences of young people, conducted with the use of biometric measurements. She is the author of the following publications: *Kompetencje informacyjne młodzieży* (Warszawa 2012), and numerous scientific and popular science articles published in collective works, *Przegląd Biblioteczny*, *Information-Wissenschaft und Praxis*, *Gazeta Wyborcza*; she is the co-author of the work *Informacja zdrowotne. Oczekiwania i kompetencje polskich użytkowników* (Warszawa 2013). A member of numerous research teams, an expert in a number of non-governmental organizations, including the Orange Foundation and the Modern Poland Foundation; in the years 2014-2016 she was the head of research at the Digital Center Project: Poland.

The use of surveys and interviews in the field library and information science

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2018.008>

The text is available under a Creative Commons Attribution-NoDerivatives 3.0 Poland (CC BY-ND 3.0 PL).

Key words: methodology; research methods; survey; individual interview; group interview

Summary. **Aim:** The aim of the article is to look at a selected fragment of the extensive subject matter of the methodology of book and information science – surveys along with individual and group interviews. The article discusses the specific nature of individual tools, and analyzes their use in the discipline in terms of quantity, evaluating their contribution to scientific and qualitative texts. **Research method:** Considerations were based on a review of literature and own bibliometric studies, including the study of the content of two leading Polish scientific journals (*Zagadnienia Informacji Naukowej* and *Przegląd Biblioteczny*) for the years 2010-2015. **Results and conclusions:** As a result of the conducted analyses, it has not been noticed that these tools are widely used by Polish researchers in the field of information processing, although we are dealing with more frequent use of surveys than interviews.

Justyna Jasiewicz

Universität von Warschau. Die Fakultät für Journalistik, Informations- und Buchwissenschaft

e-mail: justyna.jasiewicz@uw.edu.pl

ORCID ID: 0000-0002-8869-0792

Dr. Justyna Jasiewicz, wissenschaftliche Mitarbeiterin an der Fakultät für Journalismus, Information und Buchwissenschaft der Universität Warschau. Sie beschäftigt sich mit den Fragen der Informations- und Digitalkompetenzen. Seit 2016 leitet sie ein Projekt, in dessen Rahmen sie sich mit der Anwendung von Forschungsmethoden der Sozialwissenschaften in der Buchwissenschaft und Informatologie auseinandersetzt. Sie ist Mitglied des Forschungsteams im Zentrum der Medienanalysen der Universität Warschau, wo sie die Untersuchungen über die Digitalkompetenzen der jungen Leute mithilfe von biometrischen Messungen beaufsichtigt. Publikationen: *Kompetencje informacyjne młodzieży* [Informationskompetenzen der Jugendlichen] (Warszawa 2012) sowie zahlreiche (populär)wissenschaftliche Artikel in den Sammelbänden: „Przegląd Biblioteczny“, „Information – Wissenschaft und Praxis“, „Gazeta Wyborcza“; *Informacja zdrowotna. Oczekiwania i kompetencje polskich użytkowników* [Die Gesundheitsinformation. Erwartungen und Kompetenzen polnischer Benutzer] (Warszawa 2013). Sie ist auch Mitglied zahlreicher Forschungsteams, Expertin verschiedener Nichtregierungsorganisationen, darunter der Stiftung Orange und Stiftung Nowoczesna Polska. In den Jahren 2014–2016 war sie *head of research* im Digitalzentrum – Projekt: Polen.

Die Verwendung von Umfragen und Interviews im Bereich der Bibliotheks- und Informationswissenschaft

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/FT.2018.008>

Dieser Text wird unter der Creative Commons-Lizenz Namensnennung-Keine Bearbeitung Polen (CC BY-ND 3.0 PL) veröffentlicht.

S **tichworte:** Methodologie, Forschungsmethode, Meinungsumfrage, individuelles/Gruppeninterview

Z **usammenfassung: These/Ziel:** Das Ziel des Beitrags ist die Analyse einiger Fragen aus der Methodologie der Buchwissenschaft und Informatologie, d.i. der Meinungsumfrage und der individuellen und Gruppeninterviews. Im Beitrag besprach man die einzelnen Werkzeuge, analysierte ihre Anwendung in der Disziplin in quantitativer Hinsicht und wies auf ihre Bedeutung für das wissenschaftliche und qualitative Schrifttum hin. **Forschungsmethode:** Die Erwägungen stützen sich auf die Literaturübersicht sowie die eigenen bibliometrischen Untersuchungen, darunter anhand der zwei führenden polnischen wissenschaftlichen Zeitschriften („Zagadnienia Informacji Naukowej“ und „Przegląd Biblioteczny“) aus den Jahren

2010–2015. **Ergebnisse/Schlussfolgerungen:** Anhand der durchgeführten Analysen wurde nachgewiesen, dass die genannten Werkzeuge in der polnischen Forschung im Bereich der Informatologie eigentlich keine Anwendung fanden, auch wenn man sich der Meinungsumfragen häufiger als der Interviews bediente.